

MIROSLAV ŠEPAROVIĆ

DOBROBIT DJETETA I NAJBOLJI INTERES
DJETETA U SUDSKOJ PRAKSI

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA I
USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

MIROSLAV ŠEPAROVIĆ

DOBROBIT DJETETA I
NAJBOLJI INTERES DJETETA
U SUDSKOJ PRAKSI

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA I
USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

nevi *informator*

Zagreb, 2014.

Nakladnik

Novi informator d.o.o.
Zagreb, Kneza Mislava 7

Za nakladnika

Marina Šurbek, dipl. ing., direktorica

Recenzenti

prof. dr. sc. Dubravka Hrabar, predstojnica Katedre za obiteljsko pravo
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

prof. dr. sc. Arsen Bačić, predstojnik Katedre za ustavno pravo na Pravnom
fakultetu Sveučilišta u Splitu i član suradnik HAZU

Glavna urednica i urednica knjige

Davorka Foretić, dipl. iur.

© Novi informator d.o.o. Zagreb, 2014.

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji način
reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja

PREDGOVOR AUTORA

Knjiga “Dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta u sudskoj praksi” rezultat je znanstvenog istraživanja iz kojeg je poslije nastala i doktorska disertacija. Kroz juridičku analizu pojma dobrobiti djeteta i načela najboljeg interesa djeteta, ovo je pokušaj i rasprava o načinu rješavanja konfliktnih situacija u obiteljskom pravu, te kao općih pravila prema kojima moraju svi postupati, kad je riječ o zaštiti nekog djetetova prava. U knjizi analiziramo pravnu vrijednost te ukazujemo na razlike i sličnosti ovih, u osnovi neodređenih pravnih pojmova te njihov odnos prema pravima djeteta. Nedvojbeno, ti su pravni pojmovi postali pravni standardi u komparativnim pravnim sustavima, osobito u obiteljskome pravu, te iziskuju kritičku analizu njihova konkretiziranja i vrednovanja. Ono što je neprijeporno, to je da se dobrobit djeteta, odnosno njegov alternativni oblik – najbolji interes djeteta, danas približio općeljudskome vrijednosnom sustavu i dosegnuo pravnu razinu opće prepoznatljivosti, nedvojbene važnosti i poželjne premise za postupanje s djecom.

U prvom dijelu knjige opisan je povijesni razvoj kao i sadašnje stanje tih pravnih instituta, i to s teorijskog aspekta i sudske prakse, a istodobno su analizirani domaći i strani pravni izvori, od kojih se posebno ističe Konvencija o pravima djeteta, kao najvažniji međunarodni dokument koji se odnosi na prava djece.

Središnji dio knjige sadržava praksu i analizu relevantnih odluka Europskoga suda za ljudska prava, Ustavnog suda Republike Hrvatske i Vrhovnog suda Republike Hrvatske i to kroz prikaz pojedinih prava djece, u odlukama u kojima su se ti sudovi pozvali ili su se, prema našem mišljenju, trebali pozvati na dobrobit djeteta i načelo najboljeg interesa djeteta. Kritički se i argumentirano razmatra praksa i gledišta navedenih sudova u kojima su prava djece bila predmetom rasprave pred tim sudovima. Bavili smo se u knjizi analizom prakse koja nam je bila dostupna i zanimljiva zbog teme te onu koja sadržava nova gledišta u odnosu na dosadašnju praksu i time predstavlja zaokret u prosudbi dobrobiti, odnosno interesa djeteta, a u ponekim slučajevima, prema našem mišljenju, ne pogoduju ni konzekventno niti u potpunosti, idealističkoj, poželjnoj i praktičnoj prosudbi o pravima djece i njihovoj dobrobiti.

U knjizi se osim opisa sadašnjeg stanja pokušava dati prinos pravnoj misli poboljšanja nekih rješenja de lege ferenda, a sve u svrhu bolje zaštite prava i interesa djeteta i to ponajprije kroz očuvanje obitelji kao temeljne zajednice društva kad god je to moguće, a ako nije moguće onda u održavanju obiteljskih veza djeteta s roditeljem i nakon prestanka obiteljske zajednice.

Ako smo u tome barem djelomice uspjeli, to će ujedno biti i temeljna korist ove knjige.

Knjiga je ponajprije namijenjena sucima, odvjetnicima, djelatnicima državne uprave i javnih službi, osobito u centrima za socijalnu skrb, koji su u svom radu dužni štiti prava djece da bi djeca, kad bi mogla razmišljati kao odrasli, donosila odluke koje su za njih najbolje. Knjiga može pomoći i studentima pravnih fakulteta za produbljivanje znanja o sustavu prava djece i njihovoj pravnoj zaštiti.

U osvrtu na središnji dio knjige ističemo da je bitno istaknuti prioritet prava djece i načela najboljeg interesa djeteta kroz sudsku praksu. S tim u svezi, pozivajući se na praksu pojedinih sudova, naznačili smo broj predmeta i datum donošenja odluke. Napominjemo da su cjelovite presude dostupne za Europski sud za ljudska prava na mrežnoj stranici <http://hudoc.echr.coe.int/sites>, za Ustavni sud Republike Hrvatske na mrežnoj stranici <http://www.usud.hr/> i Centru za evidenciju i dokumentaciju Suda, a za Vrhovni sud Republike Hrvatske na mrežnoj stranici <http://www.vsrh.hr>. Prijevodi presuda Europskog suda za ljudska prava koji su u cijelosti preuzeti od hrvatskih autora naznačeni su kao takvi u bilješkama u tekstu. U predmetima Shoffman protiv Rusije, Paulik protiv Slovačke, Gronmark protiv Finske, Backlund protiv Finske, Tavli protiv Turske, Kalacheva protiv Rusije, Lebbik protiv Nizozemske, Hasse protiv Njemačke, Gorgulu protiv Njemačke, Kutzner protiv Njemačke, K.A. protiv Finske i Fretté protiv Francuske, prijevodi su djelomično preuzeti od hrvatskih autora (D. Jakovac-Lozić, L. Musić) i kao takvi nisu naznačeni u knjizi.

Na kraju želio bih zahvaliti svima koji su pomogli na izradi i objavi ove knjige, koje neću posebno imenovati, ali oni znaju koliko to cijenim.

Posebnu zahvalnost dugujem svojoj mentorici prof. dr. sc. Dubravki Hrabar, koja mi je svojim velikim znanjem i ljudskim pristupom puno pomogla u nastanku ove knjige.

Zagreb, lipanj 2014.

Autor
Miroslav Šeparović

RIJEČ O DJELU

Pisati o zaštiti prava djeteta i ostvarenju načela dobrobiti djeteta i ostvarenju najboljeg interesa djeteta, iznimna je zadaća koju može istražiti i povezati uz čvrst temelj *Konvencije o pravima djeteta*, *Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* i drugih mjero-davnih propisa samo izvrstan poznavatelj složenih odnosa djece i roditelja, i to *ab ovo* od počela rimskog prava, pa do naših temeljnih odredaba Ustava Republike Hrvatske i međunarodnih dokumenata koji reguliraju ostvarenje prava djeteta.

Autor, dr. sc. Miroslav Šeparović, sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske, se u ovoj zanimljivoj i izuzetnoj knjizi služi svojim velikim znanjem u teoriji i sudskoj praksi u primjeni temeljnih načela konvencijskog prava, te pomno analizira druge pravne sustave u svijetu u području obiteljskog prava u primjeni ostvarenja načela dobrobiti djeteta i najboljeg interesa djeteta. Stoga vrsna recenzentica **prof. dr. sc. Dubravka Hrabar, predstojnica Katedre za obiteljsko pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu**, navodi sljedeće:

»Rukopis knjige predstavlja pomno odabranu temu u području implementacije pojmova dobrobiti djeteta i najboljeg interesa djeteta u praksi (tj. presudama) najviših sudskih instancija. Konkretno, riječ je o Europskome sudu za ljudska prava (ESLJP), Ustavnom sudu RH i, kad je to bilo moguće s obzirom na raritetnu praksu, Vrhovnog suda RH. Pojmovi dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta uvriježeni su ne samo kao pojmovi sa svojim neodređenim sadržajem, već i kao pravni standardi i načela postupanja s djecom. Oni svoje podrijetlo vuku iz Konvencije o pravima djeteta, pretočeni su u suvremena obiteljska, ali i druga zakonodavstva, no postavlja se pitanje njihove primjene, promjena koje doživljavaju, usklađenosti sudskih procjena u primjeni, te na kraju, pitanje daljnjeg postupanja sudova u RH, osobito Vrhovnog i Ustavnog suda u smislu zaštite prava djece i ujednačavanja sudske prakse. (...)

Poglavlje ***Povijesni razvoj pojma dobrobiti djeteta i načela najboljeg interesa djeteta*** komparacija je nekih, doista rijetkih sustava (u zakonodavnome i sudskom smislu) koji su kroz povijest koristili pojmove dobrobiti djeteta i najboljeg interesa djeteta. U potpoglavljima koja slijede navedena su različita poimanja ovih pojmova kroz pravnu povijest (rimskopravno, anglosaksonsko - američko i britansko, te kontinentalno-pravno razmatranje), te potom obiteljskopravno poimanje kroz relevantne propise u hrvatskoj povijesti. Valja primijetiti da je autor uspio navedene pojmove koji su u to povijesno vrijeme bili izvan dosega koje imaju u suvremeno doba, retroaktivno dovesti u vezu sa sudskim odlukama.

Daljnje poglavlje ***Pravna vrijednost načela najboljeg interesa djeteta*** bavi se značenjem ovog pojma i njegovim sličnostima odnosno razlikama u odnosu na pojam dobrobiti djeteta (kroz četiri potpoglavlja). U njemu se analiziraju različiti međunarodni dokumenti koji se bave ovom problematikom te teorijski pristupi definiciji pojma najbolji interes djeteta. Pozivajući se na mjerodavne autore, u ovome se poglavlju navode teorijske definicije pojma najbolji interes djeteta. Autor razmatra konkurenciju potreba djeteta u smislu određenja najboljeg interesa djeteta i ispravno dvoji o volji roditelja kao kriteriju za odlučivanje o djetetu, te kritički zaključuje o nepodudarnosti ovog kriterija s teorijom Miroslav Šeparović svoj rukopis zaokružuje na tri razine - teorijskoj, normativnoj i pravosudnoj, da bi na kraju vrlo jasno izložio svoje prijedloge *de lege ferenda*. Prijedlozi *de lege ferenda* temelje se, prema mišljenju autora, na potrebi zaštite prava djece i pravne sigurnosti. Oni se odnose na: uvođenje prava djece i dobrobiti djece kao ustavnih kategorija, prilagodbu obiteljskog zakonodavstva određenim zahtjevima koji proizlaze iz odluka pred ESLJP - kako onih protiv Hrvatske, tako i protiv drugih država (priznanje djelomične/ograničene parnične sposobnosti djeteta, zastupanje djeteta po odvjetniku, saslušanje roditelja u postupku posvojenja bez obzira na lišenje poslovne sposobnosti odnosno roditeljske skrbi), mogućnost revizijskog postupka i uvođenje psihosocijalnog tretmana. ...

Rukopis knjige gospodina Miroslava Šeparovića odabirom teme, a potom i njezinom obradom, izniman je doprinos ravnovjesju teorijskog i praktičnog promišljanja primjene instituta dobrobiti djeteta odnosno njegova najboljeg interesa. U fokusu rukopisa jest praksa ESLJP koju je analizom odluka i vlastitim kritičkim pristupom i prosudbom, doveo u određenom smislu zbog poneke nekonzistentnosti i odstupanja pod pitanje kao i njezin utjecaj na domaću sudsku praksu. Knjiga je napisana jasnim rječnikom i logičnim slijedom, što omogućava čitatelju i primjenjivaču propisa (osobito sucima) nov način sagledavanja ove problematike.«

Isto tako, uvaženi recenzent ***prof. dr. sc. Arsen Bačić, predstojnik Katedre za ustavno pravo na Pravnom fakultetu u Splitu i član suradnik HAZU*** o knjizi »Dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta u sudskoj praksi« u svojoj recenziji ističe:

»U svom tekstu autor analizira ‘pravnu vrijednost’ ‘razlike i sličnosti ovih, u osnovi neodređenih pravnih pojmova te njihov odnos prema pravima djeteta’. Za autora su pravni pojmovi ‘dobrobit djeteta’, ‘najbolji interes djeteta’ – ‘postali pravni standardi u komparativnim pravnim sustavima, osobito u obiteljskome pravu’, ali oni ‘iziskuju kritičku analizu njihova konkretiziranja i vrednovanja’. Temeljni je zaključak autora da – ‘se dobrobit djeteta, odnosno njegov alternativni oblik – najbolji interes djeteta, danas približio općeljudskome vrijednosnom sustavu i dosegao razinu opće prepoznatljivosti, nedvojbene važnosti i poželjne premise za postupanje s djecom’.

Autor kroz odluke ECtHR-a i USRH-a ukazuje na dva temeljna problema ostvarivanja ‘dobrobit djeteta’, odnosno ‘najboljeg interesa djeteta’ kao pravnog standarda suvremenog postanja. ...

Pristup autora u potpunosti odgovara složenosti problematike. Mogućnosti sudskog djelovanja u pravcu jačanja vladavine prava na planu prava djeteta, obitelji i društva imaju više strana: juridičko-političku, sociološku, komunikološku, fenomenološku, emocionalnu ... Autorski odabir prikladnih metoda istraživanja neupitno dokazuje uravnoteženost orijentacije pisca. ...

Djelo je prvenstveno namijenjeno stručnoj, ali i široj javnosti. To je i za očekivati od djela koje akcentira vitalnu važnost obiteljskog prava za zaštitu prava i sloboda djeteta kako najizloženijeg ljudskog pojedinca. Budući da predstavlja važan doprinos pojašnjavanja formalnopravnog aspekta vladavine prava u jednom izuzetno važnom segmentu djelovanju komparativnog i nacionalnog (ustavnog) sudstva, djelo je isto tako okrenuto svekolikoj zainteresiranoj hrvatskoj javnosti (sucima, odvjetnicima, djelatnicima državne uprave i javnih službi, osobito u centrima za socijalnu skrb, te posebno studentima pravnih fakulteta za produblјivanje znanja o sustavu prava djece i njihovoj pravnoj zaštiti). ...

Načelo *dobrobiti*, odnosno *najboljeg interesa djeteta* dugo je predmet ekstenzivnih proučavanja u akademskim, profesionalno-operativnim i drugim sredinama. Pravni izvori koji se odnose na zaštitu djece, od međunarodnih do nacionalnih, uključujući i one koje je sukcesivno usvajao npr. UNHCR-a sistematski prilaze ovoj problematici. No, pitanje primjene ovog načela bio je i ostao problem i izazov za sve one koji se angažiraju u što smislenije i sadržajnije ostvarivanje ovoga vitalnog načela. ...

Knjiga ***Dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta u sudskoj praksi*** je djelo u kojoj središnje mjesto zauzima kompetentna analiza relevantnih odluka *Europskoga suda za ljudska prava*, *Ustavnog suda RH* i *Vrhovnog suda RH*. Autor je kritički i argumentirano razmatrao praksu i gledišta navedenih sudova u kojima su prava djece bila predmetom rasprave.

Analiziran je dostupni i intrigantni *case law* koji je proces pisac finalizirao poduzetnim novim gledištima u odnosu na dosadašnju praksu. Takvim pristupom i zaključcima autor značajno doprinosi osjetnom zao-kretu u prosudbi *dobrobiti* odnosno *najboljeg interesa* djeteta, a u svakom slučaju konsekventno i u potpunosti, daje snažnu potporu idealističkoj, poželjnoj i praktičnoj prosudbi o pravima djece i njihovoj dobrobiti čemu nigdje pa ni kod nas nikad ne treba uskratiti ili reducirati podršku. U krajnju ruku ovdje se radi o zagovaranju stajališta da ustavni i zakonski dokumenti nisu samo povelje ‘negativnih nego i pozitivnih sloboda’ već su uvijek projekcija principa konkretno boljeg i poželjnijeg oblika i sadržaja slobode. Afirmacijom *dobrobiti* djeteta odnosno njegovog *najboljeg interesa* ostvaruje se ustrajno uvjerenje naroda o ustavnoj dužnosti zaštite osobe djeteta koja takvu zaštitu najviše treba. O tome je li pritom riječ o privatnoj ugrozi ili o ugrozi koja dolazi od države – tamo gdje su u pitanju djeca - trebalo bi biti maksimalno irelevantno pitanje.«

Stoga ovo vrsno djelo, čiji je predmet razmatranje razvoja pojma, pravne vrijednosti i izvora dobrobiti djeteta i načela najboljeg interesa djeteta, pisano na izuzetno analitičan i osobit način, s iznošenjem vlastitog stajališta te zaslužuje pozornost svih koji se bave složenim obiteljskim odnosima. S istraživačkim nakanama u pronalaženju aktualne sudske prakse, a osobito u slučajevima Europskog suda za ljudska prava, Vrhovnog suda Republike Hrvatske i Ustavnog suda Republike Hrvatske, autor uz kritičke osvrtne iznosi i moguća druga rješenja i ukazuje na *de lege ferenda* na rješenja u zakonodavstvima ne samo Republike Hrvatske, nego i drugih članica Eropske unije.

Nadamo se da će ova knjiga, ulazeći u pravni život mnogih čitatelja, naći put i do unapređenja zakonodavstva i sudske prakse u dobrobiti djeteta u načelu ostvarenja najboljeg interesa djeteta u svim državama i diljem svijeta.

Zagreb, lipanj 2014.

Urednica knjige
Davorka Foretić, dipl. iur.

SADRŽAJ

PREDGOVORI

- PREDGOVOR AUTORA	5
- RIJEČ O DJELU	7
- SADRŽAJ KNJIGE	11
1. POVIJESNI RAZVOJ	19
1.1. UVODNE NAPOMENE	19
2. HRVATSKA OBITELJSKOPРАВNA POVIJEST O RAZVOJU POJMA DOBROBITI DJETETA I NAČELA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA	23
2.1. OPĆI GRAĐANSKI ZAKONIK	23
2.2. OSNOVNI ZAKON O ODNOSIMA RODITELJA I DJECE I OSNOVNI ZAKON O BRAKU	25
2.3. ZAKON O BRAKU I PORODIČNIM ODNOSIMA	27
3. PРАВNA VRIJEDNOST NAČELA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA	29
3.1. ZNAČENJE NAČELA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA	29
3.2. PRINOSI ZA ODREĐENJE POJMA I PРАВNI DOSEG NAČELA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA	33
3.3. SMISAO NAČELA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA I NJEGOV ODNOS PREMA PРАВIMA DJECE	35
3.4. RAZLIKE I SLIČNOSTI POJMA DOBROBITI DJETETA I NAČELA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA	39
4. PРАВNI IZVORI NAČELA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA	41
4.1. USTAV REPUBLIKE HRVATSKE	41
4.2. OBITELJSKI ZAKON	45
4.2.1. Načela Obiteljskog zakona iz 1998.	45

4.2.2.	Obiteljski zakon iz 2003.	45
4.2.2.1.	Roditeljska skrb	46
4.2.2.2.	Osobna prava djece	46
4.2.2.3.	Donošenje sudskih odluka	46
4.2.2.4.	Institut posvojenja	47
4.2.2.5.	Određivanje uzdržavanja	47
4.2.2.6.	Uloga centra za socijalnu skrb	47
4.2.2.7.	Zaključak	48
4.3.	KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA	48
4.3.1.	Sustav prava djeteta	49
4.3.1.1.	Osobna prava	49
4.3.1.2.	Društvena prava	49
4.3.1.3.	Obrazovna prava	49
4.3.1.4.	Zdravstvena i socijalna prava	49
4.3.1.5.	Ekonomska prava	50
4.3.1.6.	Pravo na kulturu	50
4.3.1.7.	Pravosudno - zaštitna prava	50
4.3.1.8.	Druge podjele prava djece	50
4.4.	EUROPSKA KONVENCIJA O OSTVARIVANJU DJEČJIH PRAVA	51
4.5.	EUROPSKA KONVENCIJA O KONTAKTIMA S DJECOM	54
4.6.	KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA VIJEĆA EUROPE	55
4.7.	POVELJA TEMELJNIH PRAVA EUROPSKE UNIJE	56
5.	KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA I NAČELO NAJBOLJEG INTERESA DJETETA U SUDSKOJ PRAKSI - POJEDINA PRAVA DJECE	59
5.1.	PRAVO NA SAZNAVANJE VLASTITOGA PODRIJETLA	59
5.1.1.	Europski sud za ljudska prava	59
	a) X, Y i Z protiv Ujedinjenog Kraljevstva	59
5.2.	PRAVO NA OBITELJSKE ODNOSI	61
5.2.1.	Pravni položaj djece rođene izvan braka	62
5.2.2.1.	Europski sud za ljudska prava	62
	a) Marckx protiv Belgije	62

5.2.2. Utvrđivanje i osporavanje očinstva i majčinstva	64
5.2.2.1. Europski sud za ljudska prava	65
a) Utvrđivanje očinstva - Mikulić protiv Hrvatske	65
b) Obiteljske veze priznate zakonom - Krušković protiv Hrvatske	66
c) Ocjena rokova - Shoffman protiv Rusije	67
d) Pravno sredstvo - Paulik protiv Slovačke ...	68
e) Protek zakonskog roka za utvrđivanje očinstva - Gronmark protiv Finske i Backlund protiv Finske, Tavli protiv Turske	69
f) Kršenje pravila o proceduri pohrane uzoraka - Kalacheva protiv Rusije	70
5.2.2.2. Zaključno o odlukama Europskog suda za ljudska prava	71
5.3. PRAVO NA ŽIVOT UZ RODITELJE - PRAVO NA IZRAŽAVANJE VLASTITOG MIŠLJENJA	73
5.3.1. Sudjelovanje djeteta u postupcima (parnična sposobnost djeteta)	75
5.3.2. Oduzimanje ili ograničavanje prava na roditeljsku skrb	78
5.3.2.1. Europski sud za ljudska prava	78
a) Johansen protiv Norveške	78
b) K. A. protiv Finske	79
c) T. P. i K. M. protiv Ujedinjenog Kraljevstva	79
5.3.2.2. Ustavni sud Republike Hrvatske	81
a) U-III-239/2006	81
b) U-III-386/2007	81
c) U-III-3526/2010	82
d) U-III-2671/2012	82
5.3.3. Odluka o tome s kim će dijete živjeti	85
5.3.3.1. Europski sud za ljudska prava	85
a) Hoffman protiv Austrije	85
b) Hokkanen protiv Finske	87

5.3.3.2. Ustavni sud Republike Hrvatske	89
a) U-III-784/1999	90
b) U-III-2384/2005	90
c) U-III-5668/2008	91
d) U-III-1023/2008	92
5.3.3.3. Vrhovni sud Republike Hrvatske	94
a) Rev-2092/1993, Rev-2870/1994, Rev-2275/1995, Rev-2063/1996	94
b) Rev-1239/1990, Rev-3908/1994, Rev-2647/1998, Rev-2402/1990	94
c) Rev-331/1990, Rev-2670/1992 i Rev-1568/1996	95
d) Rev-4011/1994, Rev-531/1995, Rev-1890/1995, Rev-3521/1995, Rev-1890/95	95
e) Rev-2332/1998, Rev-1901/1995, Rev-3108/1992	95
f) Rev-1191/1995	95
5.3.3.3.1. Pravne posljedice uskraćivanja prava podnošenja revizije	97
5.3.4. Susreti i druženja djece i roditelja	98
5.3.4.1. Europski sud za ljudska prava	98
a) Nuutinen protiv Finske	101
b) Hoffman protiv Njemačke	102
c) Lebbik protiv Nizozomske	103
d) Glessman protiv Njemačke	104
e) Plaza protiv Poljske	105
f) Sahin protiv Njemačke	106
g) Sommerfeld protiv Njemačke	107
h) Elsholz protiv Njemačke	108
i) Venema protiv Nizozemske	110
j) Hasse protiv Njemačke	110

k) Kosmopoulou protiv Grčke	112
l) Gorgulu protiv Njemačke	114
m) Gluhaković protiv Hrvatske	117
5.3.4.2. Ustavni sud Republike Hrvatske	119
a) U-III-2688/2005	120
b) U-III-2047/2006	121
c) U-III-2207/2007	122
d) U-III-2418/2007	123
e) U-III-4638/2008	124
f) U-III-4815/2008	125
g) U-III-3369/2009	126
h) U-III-3871/2010	127
i) U-III-453/2011	128
j) U-III-1902/2008	129
5.3.4.3. Vrhovni sud Republike Hrvatske	137
a) Rev-1694/1992, Rev-126/1994, Rev-1318/1999	137
5.4. PRAVO NA ZAŠTITU OD PROTUPRAVNOG ODVOĐENJA I NEVRAĆANJA DJETETA - HAŠKA KONVENCIJA O OTMICI DJECE	138
5.4.1. Mjere za suzbijanje nezakonitog prebacivanja i zadržavanja djece u inozemstvu	138
5.4.2. Iznimke	139
5.4.3. Europski sud za ljudska prava	140
a) Ignaccolo-Zdenide protiv Rumunjske	140
b) Monory protiv Rumunjske i Mađarske	142
c) Maumousseau i Washington protiv Francuske	143
d) Karadžić protiv Hrvatske	146
e) Neulinger i Shuruk protiv Švicarske	147
5.4.4. Ustavni sud Republike Hrvatske	153
a) U-III-1801/2006	153
5.5. OBRAZOVNA PRAVA	155

5.5.1.	Ustavni sud Republike Hrvatske i Europski sud za ljudska prava	158
a)	U-III-3138/2002	158
b)	Oršuš protiv Hrvatske	160
c)	Oršuš protiv Hrvatske - Veliko vijeće, presuda	161
d)	D. H. i drugi protiv Češke Republike	165
e)	Sampanis protiv Grčke	165
f)	U-II-1118/2013	168
5.6.	PRAVO NA POSEBNU ZAŠTITU I POMOĆ DRŽAVE - SMJEŠTAJ KOD UDOMITELJA, POSVOJENJE	168
5.6.1.	Udomiteljstvo	172
5.6.1.1.	Europski sud za ljudska prava	172
a)	Kutzner protiv Njemačke	172
b)	K.A. protiv Finske	174
c)	Bronda protiv Italije	175
d)	Olsson protiv Švedske	176
e)	Eriksson protiv Švedske	178
f)	Venema protiv Nizozemske	179
5.6.1.2.	Ustavni sud Republike Hrvatske	180
a)	U-III-386/2007	180
b)	U-III-2035/2007	180
5.6.2.	Posvojenje	181
5.6.2.1.	Europski sud za ljudska prava	181
a)	Keegan protiv Irske	181
b)	Wagner i J. M. W. L. protiv Luksemburga	183
c)	R. i H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva	184
d)	McMichael protiv Ujedinjenog Kraljevstva	186
e)	X protiv Hrvatske	187
f)	A. K. i L. protiv Hrvatske	189
g)	Fretté protiv Francuske	192
h)	E. B. protiv Francuske	194
5.6.2.2.	Ustavni sud Republike Hrvatske	203
a)	U-III-882/2006	203

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA: DOBROBIT DJETETA I NAJBOLJI INTERES DJETETA <i>de lege lata i de lege ferenda</i>	205
6.1. Teoretsko-pravni aspekt	205
6.2. Normativni aspekt	
6.3. Pojedina prava djece prema KPD-u i načelo najboljeg interesa djeteta u sudskoj praksi	207
6.3.1. Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	208
6.3.2. Pravo na obiteljske odnose	208
6.3.2.1. Pravni položaj djece rođene izvan braka	208
6.3.2.2. Utvrđivanje i osporavanje očinstva	209
6.3.3. Pravo na život uz roditelje i pravo na izražavanje vlastitog mišljenja	210
6.3.3.1. Oduzimanje ili ograničenje prava na roditeljsku skrb	210
6.3.3.2. Odluka o tome s kim će dijete živjeti	212
6.3.3.3. Susreti i druženja djece i roditelja	214
6.3.4. Pravo na zaštitu od protupravnog odvođenja i nevraćanja djeteta	217
6.3.5. Obrazovna prava	218
6.3.6. Pravo na posebnu zaštitu i pomoć države	219
6.3.6.1. Udomiteljstvo	219
6.3.6.2. Posvojenje	220
6.4. Prijedlozi <i>de lege ferenda</i>	222
LITERATURA	231
PRAVNI IZVORI	234
KAZALO SUDSKE PRAKSE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	235
POJMOVNO KAZALO	239
KRATICE U KNJIZI	263